

ΛΝΚΛΣ ΣΑ ΛΛΙΣΑΡΕΙΣ

Freek Van de Velde
*Assistant professor in Linguistics,
KU Leuven, Belgium*

Luc Steels draagt de naam van een bekende evangelist. Voor wie niet zo bijbelvast is (aan de VUB weet je maar nooit), het gaat om Lucas. En dat kan geen toeval zijn. Lucas is patroonheilige van onder meer studenten en kunstenaars, en dat is Luc, wetenschapper én kunstenaar, eigenlijk ook.

Als historisch taalkundige, met interesse voor met name de Germaanse talen, wil ik dit stuk openen met een citaat uit de vierde-eeuwse Gotische vertaling van het evangelie volgens Lucas, van de Visigotische bisschop Wulfila ('Wolfje'). Het Gotisch is weliswaar geen rechtstreekse voorloper van het Nederlands, maar omdat het een naaste verwant is, die zo vroeg geattesteerd is, geeft deze taal toch een indruk over hoe het Germaans er ruim 1500 jaar geleden uitgezien moet hebben:

*galeikaida jah mis fram anastodeinai allaim
glaggwuba afarlaistjandin gahahjo þus meljan (...), ei
gakunnais þize bi þoei galaisips is waurde astap. (Lc
I: 3-4, www.wulfila.be).*

In de Statenvertaling luidt deze passage zo:

*Zo heeft het ook mij goed gedacht, hebbende al-
les van voren aan naarstiglijk onderzocht, vervolgens
aan u te schrijven (...) opdat gij moogt kennen de ze-
kerheid der dingen, waarvan gij onderwezen zijt.*

Uit zijn context gerukt is deze passage eigenlijk opmerkelijk goed van toepassing op de impact van Luc op de historische taalkunde. Althans op de mogelijke of wenselijke impact. Luc heeft een gedegen kennis van de historische taalkunde, die teruggaat op zijn opleiding tot germanist in Antwerpen, maar die voor een groot deel ook het resultaat is van zijn ontzaglijke vermogen om inzichten uit een breed spectrum aan wetenschapsdomeinen, van evolutionaire biologie tot informatietheorie te integreren in zijn eigen onderzoek. Hij heeft inderdaad "alles van voren aan naarstiglijk onderzocht", en het docht hem goed de historische taalkunde in te lichten over zijn eigen ideeën, opdat die moge "kennen de zekerheid der dingen, waarvan gij onderwezen zijt". Een van zijn ronduit grandioze ideeën was om historisch-taalkundige theorieën te gaan testen door computersimulaties. Op die manier wordt een klemmend probleem opgelost dat de historische taalkunde al eeuwenlang in de greep houdt, namelijk dat er weliswaar overgeleverde teksten zijn, die laten zien welke taalveranderingen zich voordoen, maar dat we de mogelijke oorzaken van die veranderingen niet rechtstreeks kunnen testen. Daar hebben Luc en zijn medewerkers indrukwekkende artikelen over gemaakt (onder andere Van Trijp & Steels 2012, Beuls & Steels 2013, Van Trijp 2013, zie ook Steels 2016).

Nu is de historische taalkunde een domein dat maar mondjesmaat methodes en inzichten van buitenstaanders aanvaardt. Dat is ook wel begrijpelijk, want het veld wordt niet zelden geplaagd door beunhazen die op een blauwe maandag een theorie over het ontstaan van het taalvermogen, over de etymologie van het een of andere woord, of over het precieze mechaniek achter grammaticale veranderingen bedenken, en die met zelotische geestdrift uitventen. Maar door die gemotiveerde argwaan lopen historisch-taalkundigen natuurlijk wel het risico interessante innovatie door wetenschappers uit aanpalende terreinen te negeren. Luc Steels' voornemen waarvan sprake in Lucas (I: 3-4) is inderdaad op onbegrip of weerspannigheid gestuit.

Dat hebben Luc en ik, samen met collega's Katrien Beuls, Remi van Trijp en Hubert Cuyckens aan den lijve (nu ja, 'lijve', niet echt natuurlijk) mogen ondervinden bij het indienen van een project over simulatie van grammaticale veranderingen in de nominale constituent (de NP) bij het *Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek* (FWO). Dat project hebben we vijf keer ingediend. De eerste keer is het onontvankelijk verklaard, omdat een van de opgegeven referenten een co-auteur van Luc geweest was, en er zo een belangenconflict ingeroepen kon worden. Bij nader inzien was dat een nogal eenzijdige lezing van het reglement door een overijverig FWO-mannetje, maar het kwaad was geschied en beroep tegen de beslissing, of vervanging door een andere beoordelaar, bleek merkwaardig genoeg niet mogelijk. De vier echte aanvragen (2013, 2014, 2015, 2016) zijn alle vier gekelderd. De externe beoordelingen waren uitstekend, maar de commissie lustte er kennelijk geen pap van.

De commentaren – vooral van de panelleden, minder van de externe referenten – barstten van argwaan.

De ene keer betreffen de bezwaren de linguïstische kant van de aanvraag: men vraagt zich af of specialisten van de diachronie van het Engels en het Nederlands wel goed geplaatst zijn om iets te zeggen over de nominale constituent in het Proto-Germaans. Tot onze verbazing gaat die beoordeling nogal gemakkelijk voorbij aan het (nochtans bekroonde) proefschrift en aan wetenschappelijke artikelen van één van de hoofdanvragers over dit onderwerp, waarin observaties uit ondermeer het Hettitisch, Grieks,

Sanskriet, Latijn, Gotisch, Oudhoogduits, en Oudsaksisch aangevoerd worden om de hypothesen te onderbouwen. Je vraagt je af welke andere oudere Indo-Europese talen er nog zijn om aan historisch-vergelijkende taalkunde te doen.

In de laatste jaren is er een panellid dat er zich over opwindt dat de aanvragers het 19e-eeuws werk van Berthold Delbrück niet kennen. En ook Winfred Lehmann is de aanvragers, zo vermoedt het panellid, te enenmale onbekend. Dat is onvergeeflijk, want als de aanvragers deze geleerden wél hadden gekend, dan hadden ze niet zulke wartaal uitgeslagen, was de teneur van de commentaren.

Had het panellid de moeite gedaan het al genoemde proefschrift, dat open-access op het internet staat, te raadplegen, dan kon die zien dat Delbrück uitvoerig geciteerd is (op pagina 4, 134, 171-180, 183, 191, 207, 208, 213, 214). Idem voor W. Lehmann (op pagina 4, 171-175, 177, 188, 194, 212-214, 258). Ik moet hier trouwens bij opmerken dat in weerwil van wat de reviewer denkt, zowel Delbrück als Lehmann juist ingezet kunnen worden ter *ondersteuning* van de aannames in het project. Bijvoorbeeld het idee dat nomina en adjectieven woordsoortelijk nog niet scherp onderscheiden werden in het Proto-Indo-Europees. In het proefschrift worden daar tal van citaten, verbatim én met vermelding van bladzijdennummers uit zowel het werk van Lehmann als uit het werk van Brugmann & Delbrück gegeven.

De andere keer betreffen de commentaren de computationele kant: het wantrouwig panellid schrijft in de evaluatie van 2013:

If the recent PLOS-One paper by Beuls and Steels on agent-based models in the study of the emergence of agreement (...) is any indication of the methodology to be followed, this has serious deficiencies. The simulations described here begin by building a bias toward agreement into the model, and really only relate to the issue how agreement, if initiated independently by multiple agents, converges on a unified system. This tells us nothing about how and why agreement should arise in the first place. Similarly, the observed pattern of phonological reduction and semantic bleaching associated with "grammaticalization" are simply built into the model, a procedure which is unilluminating in regard to why they should occur in the first place.

Hier krijgen we het klassieke bezwaar te

zien dat de uitkomst al ingebouwd is in de simulaties. Als je dat bezwaar gelooft, dan moeten veel agent-based model op de schop. Dat zullen ze in de evolutionaire biologie en economie, waar deze methode al langer gebruikt worden, niet graag horen. Ik begrijp het bewaar ook niet helemaal. Stel, je hebt een agent-based model dat stadsuitbreiding en gentrification laat zien, door agents te bedenken met allerlei motieven, zoals: in het groen wonen, dichtbij een school wonen, niet te ver van het stadscentrum wonen en niet te duur wonen. Zo'n model heeft een evident nut omdat het laat zien hoe de dynamiek van een complex systeem zoals een stad zich ontwikkelt. Het lijkt me nogal kortzichtig om zo'n model van tafel te vegen met het argument: het vertelt ons niet *waarom* mensen in het groen willen wonen, of dicht bij een school.

Maar het belangrijkste bezwaar is dat er iets schort aan het uitgangspunt dat Indo-Europees een vlakke syntactische structuur had, en dat constituentenrelaties in de loop der millennia ontwikkeld zijn. Een bloemlezing uit de commentaren:

The assumption made in the proposal about the nature of "constituency" is almost surely wrong: there is no reason to believe that the language has lacked internal constituent organization at any point in its history. (Evaluatierapport aanvraag 2013)

[T]he theoretical premise of the proposal is that at some proto-stage there was no phrase structure, a claim that lacks theoretical (or empirical) support. (...) This is just one of many unsubstantiated hypotheses which serve as the 'basis' or input for agent-based computational modeling. (Evaluatierapport aanvraag 2014)

There is also the questionable statement of a "rise of phrase structure" "from an original 'flat' structure", which suggests that there was no phrase structure at some point. This is of course very unlikely given the fact that even Proto-Indo-European had an elaborate inflectional morphology. (Evaluatierapport aanvraag 2015)

Proto-Indo-European (...) obviously did have phrase structure (and not a 'flat' structure, whatever that might be) (Evaluatierapport aanvraag 2015)

Virtually no one believes that pre-modern stages of language were lacking in phrase structure, and that this is a recent development. Rather, some languages

with extensive inflectional marking have their phrasal structure obscured as a result of relatively free re-ordering of constituents or individual words. Languages with less overt marking are correspondingly more dependent on keeping phrasal structure transparent in surface forms. But since we have essentially no information about the extent of free word order (or indeed, much of anything regarding order) in PGmc, it is not possible to project the initial state of a PGmc to Dutch simulation with any confidence in this regard. (Evaluatierapport aanvraag 2016)

Het beeld dat hier opgehangen wordt is dat de aanvragers vertrekken van een vergezocht idee, dat geen enkele serieuze linguïst zich in het hoofd zou halen.

Nu is het best mogelijk dat het panellid persoonlijk geen geloof hecht aan het niet-universele karakter van constituenten. Dat is niet zo erg. Panelleden van het FWO zijn meestal gedistingeerde oudere wetenschappers, en De Eerste Wet van Clarke zegt dat "When a distinguished but elderly scientist states that something is possible, he is almost certainly right. When he states that something is impossible, he is very probably wrong." Maar dat zo'n panellid denkt dat de hele taalkundige gemeenschap aan z'n zijde staat, dat is wel kras. De niet-universaliteit van constituenten is bijvoorbeeld verdedigd door ERC-grantees Evans & Levinson (2009: 440-442) en ook NP-specialist Rijkhoff merkt op dat het geloof in universele NP-structuren Eurocentrisme verraadt (Rijkhoff 1998: 322-326, 362-363).

Ook het idee van de diachrone groei van configurationaliteit kun je bezwaarlijk een geïsoleerd minderheidsstandpunt noemen in de taalkunde. Voor het Germaans leze men Faarlund (2001: 1713), voor het Romaans Ledgeway (2012) en Carlier & Combettes (2015), voor het Indo-Arisch is er een recent boek bij Oxford University Press van Uta Reinöhl (2016), die op dat onderwerp gepromoveerd is bij Nikolaus Himmelmann. Merk op dat Adam Ledgeway aangesteld is aan de Universiteit van Cambridge, een plaats voor obscure linguïsten met rare ideeën blijkbaar.

In een vrij recent artikel schrijft Bartolotta (2009: 529) over het Proto-Indo-Europees: "the concrete semantic or lexical relationships between words (both verbs and nouns) were more important than abstract structural syntactic

ones.” Met verwijzing naar, en nu komt het: Winfred Lehmann. Ja hoor, dezelfde Lehmann die de aanvragers volgens de beoordelaar niet kennen. Nog even Lehmann zelf:

[T]he relationship between syntactic elements related by congruence, such as adjectives, or even by case, such as genitives, can often be taken as similar to an appositional relationship” (Lehmann 1974:82)

The primary relationship between nominal elements, whether nouns or adjectives, was appositional. (Lehmann 1974:84)

Een van de meest prominente Indo-Europeanisten van het moment is Silvia Luraghi, hoogleraar aan de Università degli Studi di Pavia. Laat ons eens kijken wat ze zegt in een artikel in 2010 getiteld: “The rise (and possible downfall) of configurationality”:

[C]onstituency had become relevant for NPs. (2010: 220)

I have shown how semantic constituency turned into syntactic constituency in the IE languages. (2010: 226)

Ik hoop dat uit het bovenstaande mag blijken dat de beoordelaar zich veel vrijheid veroorloofd heeft in het denigrerend afwijzen van de uitgangspunten van het voorstel.

Beste Luc, ons project zal niet gauw gefinancierd worden door het FWO, zoveel is duidelijk. Jammer genoeg. Als klap op de vuurpijl heeft het evaluatierapport van de aanvraag van 2016 een verbijsterende passage:

The second weak point is that the current project has a strong explanatory nature.

Tja. Een aantal geboorneerde taalkundigen moet niks hebben van je aanbod hun ‘de zekerheid der dingen, waarvan zij onderwezen zijn te tonen’. Onder andere omdat ze niet geloven dat constituenten anders in elkaar zitten in oudere fasen van het Germaans. De ironie wil dat de Gotische versie van de Bijbelpassage waaruit die formulering komt, een gespleten nominale constituent heeft:

<i>Pize</i>	<i>bi</i>	<i>boei</i>
DEM:GEN.PL	door	REL:ACC.N.PL

<i>galaisiþs</i>	<i>is</i>
onderwijzen:PST.PTCP:NOM.MASC.SG	zijn:
ACT.IND.PRES.2SG	

<i>waurde</i>	<i>astap</i>
woord:GEN.PL	plaats:ACC.SG
‘de plaats (d.w.z. waarheid) van die woorden waarover je onderwezen bent’	

Letterlijk staat er dus: ‘dezer door dewelke onderwezen jij-bent woorden waarheid’, met splitsing van *dezer* en *woorden*, trouwens onafhankelijk van de Griekse brontekst, die hier geen demonstrativum heeft. Nu ja, aanhangers van de integriteit van de NP kunnen natuurlijk volhouden dat dit ‘centre-embedding’ is. Maar in mijn proefschrift staan ruimschoots voorbeelden waar het interveniërende element onverdacht op zinsniveau staat. Naast andere waaruit blijkt dat Gotische nominale constituenten een lagere configurationaliteit hebben. Sommige van die voorbeelden komen van het evangelie van Lucas. Zo is je naam, voor mij althans, ‘onlosmakelijk’ (pun intended) verbonden met de veranderende structuur van de nominale constituent.

References

- Bartolotta, A. 2009. ‘Root lexical features and inflectional marking of tense in Proto-Indo-European’. *Journal of Linguistics* 45: 505-532.
- Beuls, K. & L. Steels. 2013. ‘Agent-based models of strategies for the emergence and evolution of grammatical agreement’. *PLOS ONE* 8(3), e58960.
- Carlier, A. & B. Combettes. 2015. ‘Typologie et catégorisation morphosyntaxique: Du latin au français moderne’. *Langue française* 187: 15-58.
- Evans, N. & S. Levinson. 2009. ‘The myth of language universals’. *Behavioral and Brain Sciences* 32: 429-492.
- Faarlund, J.T. 2001. ‘From ancient Germanic to modern Germanic languages’. In: M. Haspelmath, E. König, W. Österreicher & W. Reible (eds.), *Language typology and language universals*. Vol 2. Berlin: Mouton de Gruyter. 1706-1719.

Ledgeway, A. 2012. *From Latin to Romance*.

Morphosyntactic typology and change. Oxford: Oxford University Press.

Lehmann, W.P. 1974. *Proto-Indo-European syntax*. Austin: University of Texas Press.

Luraghi, S. 2010. 'The rise (and possible downfall) of configurationality'. In: S. Luraghi & V. Bubenik (eds.), *The continuum companion to historical linguistics*. London: Continuum. 212-229.

Reinöhl, Uta. 2016. *Grammaticalization and the rise of configurationality in Indo-Aryan*. Oxford: Oxford University Press.

Rijkhoff, J. 1998. 'Order in the noun phrase of the languages of Europe'. In: A. Siewierska (ed.), *Constituent order in the languages of Europe*. Berlin: Mouton de Gruyter. 321-382.

Steels, L. 2016. 'Agent-based models for the emergence and evolution of grammar'. *Phil. Trans. R. Soc. B*. 2015447.

Van de Velde, F. 2009. *De nominale constituent. Structuur en geschiedenis*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.

Van Trijp, R. 2013. 'Linguistic selection criteria for explaining language change: a case study on syncretism in German definite articles'. *Language Dynamics and Change* 3: 105-132.

Van Trijp, R. & L. Steels. 2012. 'Multilevel alignment maintains language systematicity'. *Advances in Complex Systems* 15(3-4).